

”Här i Uganda har vi föräldrar, har ni det i Sverige?”

- En etnografisk studie om pedagogiska resurser i Uganda

Sara Hagelin

Eleonor Johansson

**Examensarbete 15 hp
Utbildningsvetenskap 61 – 90 hp
Lärarprogrammet
Institutionen för individ och samhälle
Höstterminen 2009**

Arbetets art: Examensarbete 15 hp, Lärarprogrammet

Titel: "Här i Uganda har vi föräldrar, har ni det i Sverige?" – En etnografisk studie om pedagogiska resurser i Uganda

Engelsk titel: "Here in Uganda we have parents, do you have parents in Sweden too?" – An ethnographic study about pedagogical resources in Uganda

Sidantal: 28

Författare: Sara Hagelin, Eleonor Johansson

Handledare: Monica Hansen Orwehag

Examinator: Per Lundberg

Datum: november 2009

Sammanfattning

Bakgrund

På grund av den ekonomiska kris som nu råder växte vårt intresse för resurser och hur beroende vi egentligen är av dem. Vi blev intresserade av att ta reda på hur lärare i ett u-land, som vanligtvis har färre resurser än ett i-land, löser sina undervisningssituationer. Vi fick möjligheten att resa till och tillbringa tio veckor i Uganda för att undersöka vårt syfte. Ordet resurs definieras i denna uppsats som materiella, personella eller miljömässiga resurser. Några som också uppmärksammat afrikansk skolkultur och som tagits upp i denna uppsats är Palme (1998) och Linde (2000) samt UNESCO som årligen ger ut en rapport om skolutvecklingen världen över.

Syfte

Syftet med denna uppsats är att undersöka hur lärare på en grundskola i östra Uganda löser skolsituationer med fokus på resurser. Studien utgår från dessa frågeställningar:

- Vilka resurser finns på skolan?
- Hur används det i undervisningen?
- Vad tänker lärare kring resurser?

Metod

Studien utgår från ett etnografiskt tillvägagångssätt vilket betyder att resultatet framkommit genom deltagande observationer, fältanteckningar och fokusgruppsintervjuer. Att blanda olika metoder genom triangulering gjorde det möjligt för oss att ställa de olika resultaten mot varandra för att höja tillförlitligheten. Ramfaktorteorin har även använts för att strukturera upp resultatet. Under analysen framkom fyra olika kategorier som utgör ramarna för undervisningen.

Resultat

Materiella, personella och miljömässiga resurser samt grundläggande behov är de ramar som vi fokuserat på i denna studie och som enligt vår tolkning påverkar vilken undervisning som är möjlig. Skrivmaterial och krita anses nödvändiga. Lärarna ser sig själva som viktiga resurser genom att uppmuntra, undervisa och vara goda förebilder. Den största resursen ser de ändå att de grundläggande fysiska behoven utgör. Sömn, mat och trygghetsbehoven behöver vara tillfredsställda för att lärande överhuvudtaget ska vara möjligt. Ramarna leder till en undervisning som till största del utgörs av förmedlingspedagogik. I diskussioner med lärarna framkommer tankar om andra arbetssätt som på grund av högt elevantal är svårt att införliva.

Förord

Under genomförandet av denna studie reste vi till Uganda för att studera en byskola. Vi vill tacka rektorn, lärarna och alla barn för att vi fått närvara och ta del av deras vardag. Tack till Högskolan Väst för att vi blev tilldelade ett Minor Field Study stipendium, vilket gjorde vår resa möjlig. Tack till Monica Hansen Orwehag för handledning och uppmuntran och Åse Eliason Bjurström för tips och stöttning. Vi vill också rikta ett jättestort tack till Mr. Mukisa Bernard och hans familj för all hjälp, boende, omsorg och guidning. Tack också till alla bybor som så vänligt tagit emot oss och berikat vår resa. Sist men inte minst vill vi även tacka varandra för att vi tillsammans tagit oss igenom denna resa, fylld med kulturkrockar och besvikelser men även fantastiska möten och otroliga minnen för livet. För uppmuntran och stöttning under resans gång står även vänner, familj och sambos. Tack för allt tålamod!

Förutom examensarbetet startade vi en del andra projekt. Barnen skrev bland annat brev till svenska barn i hopp om att få en brevvän, vilket vissa av dem, i skrivande stund faktiskt har fått. Vi skapade också en film tillsammans med lokalbefolkningen. Filmen heter Muwanguzi och handlar om en flickas kamp att få utbilda sig och att lyckas nå sina drömmar. Ofta är det nämligen så att flickorna gifter sig eller skaffar barn istället för att slutföra sin utbildning, varför föräldrarna heller inte anser det som en god investering att flickorna får gå i skolan. Det händer även att pojkar slutar skolan för att istället tjäna pengar genom att skörda sockerrör. Vi påverkades mycket av detta och förhoppningen är att filmen ska väcka hopp bland barnen och ge insikt om att skolan är en väg till framgång.

Även om vi är jättenöjda med vår studie och allt vad den har fört med sig, så finns nog den största resan inom oss själva. Denna resa är något vi alltid kommer att ha med oss, inte minst i vårt yrke som lärare men kanske allra mest som människor.

Mwebale Inhyo
Ett hjärtligt tack.

Sara och Eleonor

Innehållsförteckning

Inledning.....	1
Syfte och frågeställningar.....	2
Bakgrund.....	3
Om Uganda.....	3
Om byn.....	3
Om skolan.....	4
Tidigare forskning.....	4
Syn på lärande.....	5
Syn på resurser.....	7
Teoretiska utgångspunkter.....	9
Teoriernas samverkan.....	9
Ramfaktorteori.....	9
Motivationsteori.....	10
Metod.....	12
Etnografi.....	12
Fältanteckningar.....	12
Observation.....	13
Fokusgrupper.....	13
Tillförlitlighet, trovärdighet och etiska överväganden.....	14
Analys.....	15
Resultat och diskussion.....	16
Ramar.....	16
Materiella resurser.....	16
Personella resurser.....	17
Miljömässiga resurser.....	18
Grundläggande behov.....	19
Process.....	21
Slutdiskussion.....	23
Förslag till fortsatt forskning.....	24
Referenser	
Bilaga – bilder från skolan	

Inledning

Just nu råder ekonomisk kris i Europa och Nordamerika. Genom historien har många länder stött på ekonomiska kriser som har påverkat utbildning och skolverksamhet. Oftast sker nedskärningar av tjänster och köpstopp på pedagogiska hjälpmedel. Man talar ofta om brist på resurser. Är det då möjligt att med färre lärare och färre resurser föra en kvalitativ utbildning? Detta skapade en nyfikenhet hos oss att undersöka hur ett u-land, som vanligtvis har mindre resurser än ett i-land, löser sina undervisningssituationer. Det är även intressant att ta reda på hur lärarna bidrar med uppmuntran, positivt tänkande, engagemang och nya idéer. Vad har de för syn på lärande och barn? Ser de dem som oskrivna blad eller aktiva medspelare i sitt eget lärande? Tack vare att vi blev tilldelade ett Minor Field Study stipendium från Sida, fick vi möjligheten att resa till en byskola i Uganda för att göra en etnografisk studie.

Undersökningar kring materiella resurser är en viktig fråga, speciellt i dessa tider då skolorna måste spara in på utgifterna på grund av den ekonomiska kris som råder. Det är då i högsta grad intressant att se med våra svenska ögon hur ett u-land som Uganda löser sin undervisning. Genom denna studie vill vi också öka vår egen interkulturella kompetens. Lundberg (1991) menar att alla tillägnar sig en viss kompetens för att hantera interkulturella möten. Men för att säga att någon äger interkulturell kompetens bör man kunna relatera den till någon interkulturell situation. I Läroplanen för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet (Lpo 94) (2006) lyfts det vid flera tillfällen fram hur viktigt det är med internationellt perspektiv för att kunna förstå och utveckla sig själv. Vi hoppas kunna dra lärdom av lärarna i Uganda och hitta nya sätt att genomföra undervisning. Vi menar att detta problemområde är högst relevant för lärare och blivande lärare, eftersom kulturella möten och resurslösningar är pågående diskussioner världen över.

Syfte och frågeställningar

Syftet med denna studie är att undersöka hur lärare på en grundskola i östra Uganda löser skolsituationer med fokus på resurser. Vi vill också dra lärdom av ugandiernas sätt att arbeta och ta med våra erfarenheter hem till Sverige. Till stor del för vår egen skull men också för att väcka diskussioner bland klasskamrater, kollegor och övriga omkring oss. Undersökningen utgår från dessa tre frågeställningar:

- Vilka resurser finns på skolan?
- Hur används det i undervisningen?
- Vad tänker lärare kring resurser?

Bakgrund

Under denna rubrik presenteras väsentlig bakgrundsinformation samt en redogörelse för olika slags forskning som är betydelsefull i uppsatsen. Detta kommer senare anknytas till resultat och diskussion.

Om Uganda

Uganda är ett till ytan hälften så stort land som Sverige men har ca 30 miljoner invånare. Landet, som ligger i östra Afrika vid ekvatorn, har ett grönskande landskap med två stora regnperioder om året. 1894 blev landet koloni under brittiska kronan, och inte förrän 1962 blev landet självständigt. Runt 70- och 80-talen var kampen om makten stor och brutal. Mest känd är Idi Amin som under slutet av 70-talet satte sig själv vid makten och lät hundratusentals människor utvisas och dödas. Nuvarande presidenten Yoweri Museveni sitter i ledningen för ett land som håller på att utvecklas ekonomiskt och framför allt kämpar hårt mot HIV/aids – epidemin (*"Spectrum guide to Uganda,"* 2007).

Uganda har en sjuårig primärskola som barnen börjar i vid ca sex års ålder. Efter detta går de vidare till sekundärskolan som är ytterligare sex år. De fyra första åren räknas som ett lägre stadium medan de två sista åren i sekundärskolan ger eleverna behörighet att söka vidare till universitetsstudier. Skolåret är uppdelat i tre terminer, vilka börjar i februari och slutar i december. Varje termin är cirka tre månader med tre veckors mellanrum. Många elever faller bort i steget mellan primär- och sekundärskolan, vilket delvis kan bero på att de börjat arbeta, gift sig eller fått barn. I Uganda talas många olika inhemska språk men engelskan har blivit det officiella språket och finns med i undervisningen redan från första klass.

Om byn

Byn som vi vistades i ligger i östra delen av Uganda. För att ta sig dit från närmsta stad, får man åka på en smal, oasfalterad väg som under regniga perioder blir svårframkomlig på grund av den röda lervällingen. De transportmedel som används är i vissa fall bil men oftast motorcykel och cykel. De flesta familjerna i byn lever i självhushåll och försörjer sig genom att odla till exempel sockerrör, majs och kaffebönor som sedan säljs vidare. Höns, kor och getter är vanliga nyttodjur. Husen är ofta byggda av torkad lera eller tegelsten. Vatten hämtar man från en närliggande pumpbrunn. El framkallas genom bensindrivna elgeneratorer. Elförbrukningen är dock sparsam då bensinpriset är högt och få har tillgång till en elgenerator. Språket som talas i denna by heter Lusoga, men de flesta vuxna kan tala behjälplig engelska och lärarna talar flytande. Vi bodde tillsammans med en lärare, vid namn Mukisa Bernard¹, och hans familj, som vi kom i kontakt med via rekommendation. Mukisa blev något av en mentor för oss som vi ogenerat kunde ta upp våra frågor och funderingar med, både inom forskningen och även personliga. Han är mycket berest och har vid flera tillfällen besökt Sverige och Norden, vilket underlättade vår relation med honom. Under många år har Mukisa arbetat som lärare och är väldigt engagerad i skolfrågor. Han är däremot inte längre aktiv lärare utan arbetar för att bygga upp ett lärcenter i byn. Hans vision är att med solcellers hjälp bli självförsörjande av el och kunna använda datorer och Internet som ett medel för att skapa kulturella mötesplatser och låta byborna få möjlighet att utforska världen.

---

¹ Vi fick tillåtelse från Mr. Mukisa att använda hans namn i uppsatsen.

Om skolan

Den skola som studien utfördes på är en Primary School² med årskurs 1-7. På skolan går 712 elever och det finns 14 lärare. Skolområdet täcker en stor yta som innehåller byggnader och uppehållsplatser i form av gräsplan och öppna ytor, men även lärarbostäder och odlingsmarker. Skoluniform är obligatoriskt men skolan har inte längre rätt, enligt regeringen, att stänga av en elev som inte har någon uniform.

Lärarna använder främst en skrift som de kallar för syllabus som riktlinje i undervisningen. Denna innehåller en samling av alla ämnens kursplaner och beskrivningar av vad som ska ingå i undervisningen. Det finns också en annan skrift som de kallar för code of conduct som innehåller vissa etiska regler och förhållningssätt i undervisningen, något som kan jämföras med Lpo 94 (2006).

Tidigare forskning

United Nations Educational Scientific and Cultural Organization (UNESCO) ger årligen ut en rapport, Education For All [EFA] global monitoring report, som försöker ge en samlad bild över skolutvecklingen världen över. Varje år präglas den av ett speciellt tema. I 2005 års upplaga var temat kvalitetsfrågor i skolan. Problemet med att upprätthålla god kvalitet trots resursbrister lyftes fram. Enligt en studie gjord i stora delar av Afrika försökte man också sammanställa några faktorer som påverkade kvalitén. Där gav textböcker, små klasser och undervisningstid utmärkande resultat. Tiden då lärarna undervisar eleverna menar UNESCO (2004), är väldigt betydelsefull men visar sig även vara en bristvara. Den faktiska siffran över lärarledd tid låg långt under det rekommenderade timantalet. UNESCO lyfter även problemet med bristen av böcker och lärarnas orimliga lön. År 2005 var lönen lägre än den var år 1970 vilket medför att lärarna inte har chansen att leva ett värdigt liv. UNESCO beskriver Uganda som ett land väldigt beroende av sponsrat material.

UNESCO (2008) lyfter resursfrågan åter igen och menar att det finns olika sätt att se på resurser. Det finns de som är pessimistiska till material och anser att det stjälper lärprocessen, medan andra menar tvärt om. UNESCO nämner denna fråga som mer komplex och ett exempel som tas upp visar på att antalet barn i Tanzania som inte går i skolan minskat med 3 miljoner sedan 1999, tack vare material som bidragit till en annan undervisningsstrategi. Däremot nämns senare i rapporten att statlig finansiering är mycket viktigare än material eftersom många familjer med fattig bakgrund inte har råd att betala skolavgifter och annat.

Palme (1998) och Linde (2000) beskriver i sina artiklar kring utbildning i olika afrikanska länder, om hur förutsättningarna för lärandet ser ut. Studierna utgår från skolor i Tanzania, Zimbabwe, Sydafrika och Moçambique men med tonvikt på gemensamma drag trots kulturella och språkliga skillnader. Linde menar att detta innebär att studierna även har relevans i diskussioner om andra avkoloniserade länder i Afrika. Både Palme och Linde beskriver undervisningen som extremt lärarcentrerad där eleverna ytterst sällan fick komma till tals. Ofta handlade svaren om att i kör upprepa vad läraren precis sagt eller vad som stod i läroboken. Enligt Palme var elevernas roll till största del att lyssna på vad läraren sa, men även att vänta. De väntade på att lektionen skulle börja, sedan väntade de på att läraren skulle skriva på tavlan och till sist att bli rättade. Undervisningen riktade sig mot hela klassen och det fanns inget utrymme för individualisering. Till och med rättningen sågs som en mekanisk ritual. Palme visar på att eleverna hade ett lågt aktivt deltagande i undervisningen. Det gällde kommunikationen med läraren såväl som interaktion med de övriga eleverna.

---

² Engelskt ord för grundskola.

Linde (2000) diskuterar språkets roll i utbildningen. I Moçambique talas portugisiska som nationalspråk och skolspråk, men det är få som talar det som sitt modersmål. Detta innebär att barnen lär sig ett nytt språk samtidigt som de lär sig läsa. Linde påpekar att UNESCO redan 1954 rekommenderade att alla elever borde undervisas på sitt modersmål. Linde och Palme (1998) lyfter även frågan om innehållet i läroplaner och läromedel i de avkoloniserade länderna. De menar att kolonistörerna har för stor prägel och att eleverna istället borde få lära sig det som är relevant i förhållande till deras livssituation. Linde förklarar att eleverna borde få kunskap som sträcker sig utöver att lära sig läsa och skriva till att även kunna odla, försörja sig samt ha kunskap om hälsa och hygien.

Palme (1998) beskriver byskolläraren i Moçambique och hur han eller hon handskas med uppgiften att vara lärare på landsbygden. Palme ser deras undervisning som en ritual där alla har sina givna roller att agera utifrån. Oftast är det inte kunskapen som fokuseras utan istället själva interaktionen. Han beskriver det som ett sätt för läraren att klara av att hantera exempelvis klasser med upp till 100 elever. I Moçambique ser man byskolläraren dels som en person som kämpar för utveckling trots svåra förutsättningar, och dels som en dålig representant för det moderna samhället. Det är svårt för en byskollärare att leva upp till de krav som förväntas av honom eller henne när lönen är orimligt låg och inte räcker till för att till exempel bekosta en respektabel klädstil.

Jonsson (2001) tar, inom ramen av en Statlig offentlig utredning (SOU) om Barns och ungdomars välfärd, upp vikten av sociala resurser i form av vänner, men främst föräldrar. Det är föräldrarna som står barnet närmast känslomässigt och behöver stötta barnet i problemsituationer. Även om föräldrarna finns där för barnen så menar Jonsson att ekonomin kan påverka barnets "läromiljö". De fattiga familjerna har inte råd med exempelvis pedagogiska leksaker och böcker, vilket gör att barnen får en dålig start i skolan. De hamnar lite efter och det kan vara svårt för vissa att komma ikapp, vilket kan påverka hela skolgången. Som Jonsson framhåller kan skolan vara en investering i framtida levnadsvillkor. Barnen får med sig resurser inför framtiden genom skolan och dess verksamhet.

Syn på lärande

En av faktorerna som påverkar undervisningen är vilken syn på barn och lärande som lärarna har. Säljö (2000) menar att behaviorismen och kognitivismen är de två traditioner som dominerat alltsedan antiken. Behaviorismen ser till yttre beteenden och definierar lärande som förändringar av dessa. En sann behaviorist ser barnet som ett oskrivet blad, vilket behöver fyllas på med kunskap. Läraren är här en ämnesexpert som förmedlar kunskap till barnet, som således utvecklas genom beteendeförändring. För att skapa denna beteendeförändring arbetar man med att ge positiv eller negativ respons på olika beteenden mot ett särskilt mål, tills man uppnått önskat resultat (Illeris, 2001).

Illeris (2001) beskriver att barnet enligt kognitivismen är en upptäckare. Läraren fungerar som en relationsexpert och hjälper barnet att strukturera sina kunskaper med hjälp av dialog. Att stimulera aktivitet och skapa förståelse är viktigt enligt den kognitiva teorin. Säljö (2000) beskriver att kognitiv utveckling sker genom att individen själv få vara aktiv och styras av sin egen nyfikenhet. Det är viktigt att förstå och inte bara lära sig utantill. Under stora delar av den psykologiska historien var behaviorismen en dominerande inlärningsteori. Däremot har den kommit att ifrågasättas under senare tid (Illeris, 2001). Säljö menar att det var främst i början av 1950-talet som kognitivismen tog över efter behaviorismen.

Synen på lärande har betydelse för vilken undervisningsstrategi läraren väljer. Två stora grenar som vi väljer att ta upp är förmedlingspedagogik respektive progressiv pedagogik. Att använda sig av endast en av dessa strategier räcker inte enligt Granberg (2004). Båda har nackdelar och fördelar och kan inte själva uppfylla kraven på en god undervisning. Skillnaden mellan de båda strategierna är relationen mellan den som lär och den som ska läras.

Förmedlingspedagogiken utgår från att det finns en kunskapsmassa som kan beskrivas med hjälp av läroböcker. Pedagogens uppgift är att hitta sätt att förmedla denna kunskap på bästa sätt. En modell för att göra detta är till exempel, enligt Granberg (2004), att läraren först och främst bestämmer vad som ska läras. Därefter undervisar läraren, eleverna lär och till sist kontrollerar läraren att eleven lärt sig och så börjar det om igen. Ofta utgår man från det övergripande och arbetar sig ner till det mer konkreta, enligt ett deduktivt synsätt. En annan utgångspunkt är att se barnet som ett tomt kärl som måste fyllas med vatten, det vill säga kunskap. Detta kallas bland kritikerna ofta för ”korvstoppling”. Annan kritik som kan ställas mot detta, menar Granberg, är att mycket forskning visar på att om kunskapen inte kopplas samman med egna erfarenheter blir resultatet mekanisk inläring vilket kommer att sänka inlärningsförmågan. Enligt Granberg är en av förmedlingspedagogikens fördelar bland annat att den kan förmedla ett budskap till många personer samtidigt på ett effektivt sätt.

En fördel när det gäller den progressiva pedagogiken är att lärandet startar i barnets egna erfarenheter. Granberg (2004) liknar detta som ringar på vattnet där lärandet startar i det konkreta som ligger nära individen för att sedan leta sig utåt i omgivningen. Lärandet utgår således från ett induktivt synsätt. Grundtanken är att utgångspunkten för lärandet är det som människan själv upplever. Det går inte att skilja skolan från själva livet utan dessa två måste gå samman. John Dewey står som en huvudperson bakom progressivismens uppfostringsteorier, där utbildning anses vara en grundläggande metod för sociala framsteg. Han menar att eleverna genom problemlösning och handling kommer att utveckla sitt lärande (learning by doing). Han lägger stor vikt vid att elevernas individuella intressen och erfarenheter ska prägla undervisningen och att arbetsformen ska vara aktivitetsinriktad. Lärandet och görandet ska tillsammans utveckla eleven (Dewey, 2005). Fara är däremot enligt Granberg att barnet inte går utanför det konkreta och kända. Han menar att barnet kanske lär känna sin omgivning utan och innan men aldrig bryr sig om att utforska okända områden och det som finns utanför. En annan fara med en elevcentrerad undervisning, menar Liljestrand (2007), är att det rimligtvis krävs vissa kompetenser från eleverna sida. Den högpresterande eleven kan föra en diskussion med läraren medan den lågpresterande mer behöver ledas mot det rätta svaret. Det kan vara problematiskt för vissa elever att utgå från sina intressen om de aldrig haft möjlighet att utveckla dem.

Lundgren (1996) diskuterar kollektiv undervisning och gruppering av elever som kännetecken för den moderna undervisningen. Han tar upp en utvärdering genomförd av Skolverket som visar att den arbetsform som dominerat i skolan är att läraren talar och eleverna lyssnar eller svarar. Litteratur kring pedagogik utgiven på senare år visar en motsatt bild och tar avstånd från detta kollektiva sätt att undervisa. Ändå är det detta undervisningsmönster som är vanligast i skolorna menar Lundgren. Bergqvist (2001) tar upp en annan bild då hon beskriver en studie där hon observerade att eleverna ägnade mycket tid åt ”eget arbete”. Eleverna fick själva välja hur de ville lägga upp sitt arbete. De fick röra sig fritt i klassrummet och utnyttja de arbetsplatser och det material som fanns tillgängligt. Detta menade lärarna stärker elevernas självständighet och förbereder dem för samhällslivet. Det är viktigt för eleverna att ta eget ansvar och lära sig komma på lösningar själva.

Syn på resurser

I Nationalencyklopedin ges följande beskrivning av ordet resurs:

[...] tillgång som är känd och åtkomlig för viss verksamhet, i vid bemärkelse ett medel för att underlätta uppnående av ett visst mål. Exempel är arbetskraft, kunskap och kapital som är resurser hos en stat, ett företag eller en individ. (Resurs, 2009)

I denna uppsats definieras ordet utifrån materiella, personella och miljömässiga resurser. Materiella resurser är exempelvis penna, papper, böcker och tekniska hjälpmedel. Personella resurser kan vara att använda sig av skolans personal och elever, såväl som föräldrar och utomstående. De miljömässiga resurserna syftar till lokaler, inredning och utrymmen för pedagogisk verksamhet.

Genom historien har det funnits många sätt att se på resurser i förhållande till att förmedla kunskap. Det fanns det såkallade *torget* dit man gick för att utbyta varor men även kunskap och information. I det medeltida samhället uppmärksammades *verkstaden* där relationen mästare och lärling utformades. Under dessa två idealtypiska undervisningssituationer var talet mycket viktigt. Ordet och talkonsten stod i centrum och sågs som en resurs. Hantverket som utfördes i verkstaden var i syfte att träna grundliga kunskaper snarare än att endast producera. Under 1800 – talet då industrialiseringen tog fart utvecklades en *massutbildning* i många länder. Läraren kunde ses som en central organisatör och övervakade eleverna i klassrummet. Nu var det inte det talade ordet som hade full makt utan boken blev ett allt viktigare instrument. Från att ha varit en tala – lyssna process till att bli en skriva – läsa hade undervisningen tagit ny form. Skrivkonstens frammarsch gjorde det möjligt att sortera kunskap i en hierarki och klassificera vetandet. En framtida idealtyp kan kallas *laboratoriet* där man testar sina idéer och söker ny information. Här är tanken att läraren ska uppmuntra elevernas tänkande och flexibilitet och att själva söka svar på frågor och problem. Det viktiga är att inse att en metodik inte ska vara absolut, utan att det finns ett utrymme att anpassa undervisningen (Selander, 1994).

Kullberg (2004) beskriver hur hon under sin utbildning till forskare utvecklades och då kunde se sina elever som resurser i sitt eget lärande. Hon menar att lärare inte kan lära någon något men att läraren har förmågan att skapa förutsättningar för lärande. Kullberg ser både läraren och eleven som resurser i undervisningen, vilket hon exemplifierar med att även om hon är expert på hur nybörjare lär sig skriftspråket så måste hon söka sig till vad var och en av eleverna vet om det. Detta för oss in på Klerfelts (1999) tankar om fritidspedagogen som en förebild. Hon menar att fritidspedagogen använder sig själv som redskap och inte bara leder verksamheten utan även deltar i den. Oftast arbetar minst två pedagoger tillsammans på fritids vilket gör att barnen på nära håll får se dessa samtala, fördela arbetsuppgifter samt samspela med barn, lärare och föräldrar. Klerfelt menar att detta skapar en slags mästare- lärlingsituation och att barnen genom imitation tar efter och härmar mönster för samspeletsrelationer.

Att se eleven som resurs är alldeles för ovanligt menar Tiller (1999). Han anser att om eleven får utgå ifrån sin värld och sitt språk ökar kreativiteten, motivationen och lusten att lära. Det är därför av stort värde att låta eleverna vara med i läroprocessen eftersom kvalitén på skolarbetet höjs. Tiller påpekar också att pengar är ett återkommande problem så fort det talas om förändringar i skolan. Men det behövs inga pengar för att använda eleven som resurs. Perspektivförändring, kreativitet och engagemang är det som krävs.

Forsberg (2000) tar upp Skola 2000, som var ett projekt i Sverige, där man försökte skapa en modern skola med förankring i läroplanerna. Projektet bygger på att arbetsorganisationen och arbetsmiljön kan förhindra eller bidra till olika sorter av pedagogik. Forsberg menar att enligt projektidén blir förutsättningarna för en elevcentrerad undervisning större om arbetsenheterna består av färre antal elever och mindre arbetslag. Hon nämner fysisk miljö som ett huvudinnehåll i projektet och som en av skolans grundpelare. För att uppmuntra ett elevaktivt arbetssätt bör skolan ge utrymme för kreativitet och vara utrustad med moderna läromedel som exempelvis datorer. Det anses också vara viktigt att ge rum åt avkoppling och reflektion. Östberg (2001) skriver ”Barn tillbringar mycket tid i skolan varje dag och under många år vilket gör den till en högst betydelsefull miljö”(s 183). Att miljön är ergonomiskt utformad och estetiskt tilltalande spelar stor roll för undervisningen. De problem som i svenska skolor är framträdande är buller, som i många fall orsakas av eleverna, och dålig luft, när ventilationen är dålig.

I Svensk författningssamling (SFS) (1994:1194) står det att ”grundskolan skall ha ändamålsenliga lokaler. Den skall också ha utrustning som behövs för en tidsenlig utbildning”(kap1 §4). Trageton (2005) är en förespråkare för informations- och kommunikationsteknik (IKT) och betonar att informationsteknik (IT) nämns i kursplaner som ett viktigt hjälpmedel. Både i kunskapsinhämtning och skapande verksamhet kan datorerna vara ett stöd. Många elever har svårt att forma bokstäver och har då svårt att komma vidare i sin skrivutveckling. Datorernas tangentbord hjälper eleverna att utveckla sin finmotorik menar Trageton.

Teoretiska utgångspunkter

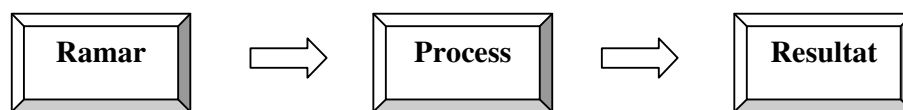
Under denna rubrik redogörs för vilka teorier som ligger till grund för denna studie. Dessa kommer senare användas som hjälpmedel för att knyta samman data och tidigare nämnd litteratur i resultat och diskussion.

Teoriernas samverkan

Ramfaktorteorin och Maslows motivationsteori används i uppsatsen för att synliggöra resultatet på ett konkret sätt. Syftet var att undersöka hur lärare löser undervisningssituationer med fokus på resurser. För att lyfta fram de faktorer som påverkar undervisningen och lärarnas val av undervisningsstrategi var ramfaktorteorin behjälplig. Fokuseringen i studien är begränsad till ramar och process, då undervisningens resultat ligger utanför studiens område. De resurser som föll utanför de resursbenämningar som tidigare presenterats krävde ytterligare en teori för att fånga upp hela resultatet. De resurser som lärarna tog upp som viktiga för lärandet handlar till stor del om grundläggande behov. De grundläggande behoven utgör en stor och komplex ram som behöver förtydligas genom beskrivning utifrån motivationsteorin. Dessa teorier, var för sig, täcker inte hela resultatet, vilket gör att båda behövs för att bilda ett eget verktyg. Ramfaktorteorin synliggör ramar och process medan motivationsteorin förklarar de mer basala behoven.

Ramfaktorteori

Ramfaktorteorin är utarbetad av Urban Dahllöf på 60-talet och vidareutvecklad av Ulf P. Lundgren på 70-talet. Den handlar om att se samband mellan de ramar som påverkar undervisningsresultatet (Lundgren, 1994). Dessa ramar kan vara allt ifrån politiska beslut till lärarens egna lektionsupplägg. Teorin gör det möjligt att se ramarnas samverkan i en process som sedan leder fram till ett resultat. Gustafsson (1994) beskriver hur pedagogiska processer analyseras med utgångspunkt i givna ramar, det vill säga att man tittar på undervisningsförloppet utifrån olika ramar som exempelvis förkunskaper, gruppstorlek och avsatt tid. De processer som kan genomföras blir sedan resultatet. Det går inte att säga exakt vilka processer och resultat som vissa ramar ger. Istället kan man tala om vilka ramar som är nödvändiga i pedagogiska frågor. Det svåra är att uttala sig om vilka ramar som leder till vilka resultat och hur tillräckliga de är. Ibland behövs fler ramar för att framställa resultatet. Slutligen handlar det om hur aktörerna uppfattar ramarna och arbetar med processen. Selander (1994) tillägger att människans handlingar påverkas av mer än bara de ramförutsättningar som finns. Sociala och kulturella värderingar och vanor spelar en stor roll för inställningen. Gustafsson (1994) berättar att hon engagerades i utvärdering inom skolan med hjälp av ramfaktorteorin. Hon anser att ramarna inom skolan måste förändras om eleverna ska kunna få större ansvar i sitt eget lärande. Istället för en vetenskaplig teori menar Gustafsson att ramfaktormodellen bör ses som ett övergripande tankesystem när det gäller att kategorisera en problemställning. Här följer en figur som illustrerar ramfaktormodellen:

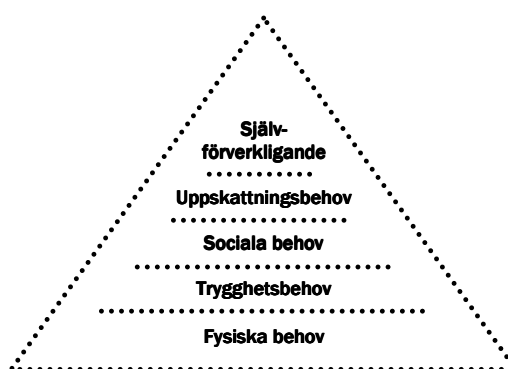

(Källa: Gustafsson, 1994 s 14)

Tiller (1999) förklarar begreppet ramfaktorer som vad vi gör och inte gör i fråga om skolundervisning. Han beskriver materiell struktur som ett sätt att synliggöra den självklara organisationen i skolan. Det kan till exempel vara att eleverna går ut på rast och lärarna samlas i lärarrummet. Om en lärare är ute på rasten är det för att vara rastvakt. De företeelser som känns naturliga är en del av den materiella strukturen. För att kunna upptäcka dessa strukturer behöver man på något sätt distansera sig. Tiller menar att ett sätt att göra detta på är att till exempel undersöka en skola från en annan kultur och poängterar att materiella strukturer är viktigt för att förstå det sociala och pedagogiska spelet. Han menar att vi styrs av den materiella strukturen och att denna kan ses som en slags ramfaktor.

Motivationsteori

Psykologen Abraham H. Maslows utvecklade under 1950-talet en motivationsteori som utgår från att det finns en hierarki bland människans behov. Hierarkin delas upp i fem olika nivåer. Om inget av människans behov är tillfredsställt kommer de fysiska behoven att vara de största som sedan påverkar hela tillvaron. När dessa däremot är tillfredsställda kommer nya behov att dyka upp och så vidare. De behov som finns i hierarkin är, enligt Maslow (1987), följande:

(Källa: Maltén, 2003 s 71)

- *Fysiska behov* är grunden i behovstrappan. Det innebär att människan får tillräckligt med mat, vatten och god sömn. Maltén (2003) tillägger tillgången av kläder som ytterligare en betydelsefull företeelse.
- *Trygghetsbehov* innebär att människan känner sig trygg, har god hälsa, ekonomi och fasta rutiner. Även ordning och reda samt skydd från yttre faror är viktigt.
- *Sociala behov* betyder samhörighet och kärlek samt positiva relationer med andra.
- *Uppskattningbehov* står för att känna sig värdefull, bli uppskattad samt respektera sig själv och andra.
- *Självförverkligande* är det mest omtalade behovet som syftar till att förverkliga sig själv genom drömmar, förväntningar och kreativitet.

Maslow (1987) menar att om man vill förstå motivationsteorin måste man tänka på den situation eller miljö som människan ifråga befinner sig i. Människan skapar sina egna gränser för vad som är möjligt att uppnå utefter vart hon befinner sig mentalt och fysiskt. Det gäller även det värdefulla i livet, det som är värt att kämpa extra för att åstadkomma. Maslow sammanfattar två viktiga fakta: det ena är att människa sällan når total tillfredställelse utan finner alltid nya önskningar att uppnå och det andra är att vi har ett behov av att kategorisera in oss i hierarkin.

Maltén (2003) beskriver olika konsekvenser som behovstrappan har i skolan. I ett välfärdssamhälle som Sverige kan vi anta att den första behovsnivån är tillfredsställd hos de flesta barnen. Däremot har läraren en viktig roll när det kommer till nästa steg som handlar om trygghet. Barnet kan vara oroligt inför att börja skolan och behöver då bland annat fasta rutiner för att känna sig trygg. Maltén lägger också vikt vid att klassammansättningen har stor betydelse då barnet ska träna det sociala samspelet med andra barn. Det är viktigt att läraren värnar om de sociala behoven.

Metod

Här följer en beskrivning av valda metoder och varför dessa passar i studien, samt hur de leder till svaret på frågeställningarna.

Etnografi

För att kunna göra en studie om skolförhållanden i en annan kultur användes ett etnografiskt tillvägagångssätt. Själva ordet etnografi kommer från grekiskan och betyder folkbeskrivning. Etnografien har sitt ursprung i antropologin (läran om människan) och etnologin (läran om folk och nationer) (Kullberg, 2004).

Typiskt för etnografien är att använda sig av deltagande observation, vilket betyder att man tillbringar en längre tid i den miljö man har för avsikt att studera. Denna studie pågick under tio veckor vilket möjliggjorde en utveckling av relationer till människorna och omgivningen som utgör grunden för tolkningen. Hammersley och Atkinson (1995) menar att etnografien liknar sättet som människor tolkar sin omvärld. Detta är dels en styrka men också ett problem. En stor fråga som rör etnografien är, enligt Henriksson och Månsson (1996), den vetenskapliga tillförlitligheten hos observationsstudier. Det diskuteras att deltagande observationer saknar vetenskaplig objektivitet. Hammersley och Atkinson försvarar detta och menar att ingen kan undgå att vara en del av den sociala gemenskap man studerar. Ett sätt att möta detta har varit att erkänna problemet men hitta metoder som kan skapa objektivitet. Därför är det viktigt att forskaren är självkritisk och reflekterar över sig själv och sin roll i forskningen. Detta kallar Hammersley och Atkinson för reflexivitet. En av de risker som finns är att man blir blind och inte längre ser något problem med miljön man studerar, något som Hammersley och Atkinson kallar för att ”go native”.

En av etnografins fördelar är enligt Alvesson och Sköldberg (1994) möjligheten till triangulering. Detta betyder att man i sin studie blandar olika metoder för att sedan ställa dessa i relation till varandra och på så sätt få ut ett rikare resultat. Pilhammar Andersson (1996) tillägger att triangulering ofta används för att öka tillförlitligheten. Ifall flera olika slags data visar på samma resultat kan man anse att validiteten ökar. I studien används fältanteckningar, observationer och fokusgrupper. Här nedan följer en beskrivning av dessa metoder.

Fältanteckningar

Fangen (2005) menar att en fältanteckning är att fånga ett ögonblick på ett papper som sedan kan granskas vid flera tillfällen. Just den processen då man återgår till anteckningarna är betydelsefull för analysarbetet. Fältanteckningarna är bara en liten del av allt man minns men hjälper till att reflektera över händelser på ett annat sätt än om man bara hade minnet.

Fältanteckningarna består av frågor och funderingar men även händelser och diskussioner som uppstod under vistelsen. Pilhammar Andersson (1996) framhåller fältanteckningarna som en viktig del och vill gärna att de ska vara väldigt detaljerat nedskrivna. Hammersley och Atkinson (1995) anser att även minnet, dagböcker och videoupptagningar är värdefulla källor i sammanställningen av materialet. För att få ta del av lärarnas perspektiv ordnades ett gruppmöte varje fredag för att utbyta tankar och upplevelser från veckan som gått. Dessa möten finns beskrivna i fältanteckningarna och utgör en grund till förståelsen för lärarnas sätt att arbeta. Som hjälp för att fånga intressanta uppgifter användes en skrivbok som alltid fanns till hands. Filmkameran var ytterligare ett redskap utöver penna och papper.

Observation

Under hela studien var deltagande observationer det huvudsakliga tillvägagångssättet, vilket innebar ett deltagande i gemenskap och olika aktiviteter, både under skoltid samt fritid. Syftet med att vara en deltagande observatör är, enligt Henriksson och Månsson (1996), ”att försöka se verkligheten som de sociala aktörerna själva ser den” (s 13). De menar också att det är svårt att utsäga några speciella regler för hur detta ska gå till. Förmånen med att bo nära skolan utgjorde en möjlighet att vara närvarande och lära känna eleverna och lärarna på ett naturligt sätt.

Som komplettering till den deltagande observationen, vilken pågick hela tiden, genomfördes ostrukturerade observationer vid tre tillfällen. Att göra en ostrukturerad observation innebär att man under en viss tid antecknar allt som händer med fokus på en specifik frågeställning. Observationerna pågick under olika undervisningssituationer och fokuserade främst på lärarens agerande i förhållande till hjälpmedel. Dokumentation gjordes med hjälp av filmkamera och anteckningar. På så sätt gavs chansen att upptäcka vad som verkligen händer och vilket material som faktiskt används. Att genomföra observationer är inte bara positivt menar Wehner-Godée (2006). Den som observerar har en sorts makt som inte får missbrukas, för då kan de observerade känna sig övervakade. Observatörens tankar och handlingar styr uppfattningen av situationen och kan vara missvisande.

Det var genom de olika typerna av observationer och fältanteckningarna som den första frågeställningen, om vilka resurser som finns på skolan, synliggjordes, men även den andra som handlade om lärarnas sätt att använda resurserna i undervisningen. Det som inte upptäcktes genom dessa metoder framkom genom fokusgrupper och samtal med rektor och lärare.

Fokusgrupper

För att få svar på frågeställningen om vad pedagogerna tänker kring resurser användes fokusgruppsintervjuer. Obert och Forsell (2000) definierar fokusgrupp ”som en grupp människor som fokuserar på en och samma fråga” (s 6). En annan definition av Wibeck (2007) lyder ”att arbeta med fokusgrupper innebär att man samlar en grupp människor som under en begränsad tid får diskutera ett givet ämne med varandra” (s 9). I studien genomfördes två ostrukturerade fokusgruppsintervjuer, vilket i detta fall innebär att *en* frågeställning lades fram, ”What do you need to teach?”. Lärarna som deltog i intervjuerna gavs utrymme att själva diskutera frågan fritt. Denna fråga och detta tillvägagångssätt passade bra i studien eftersom medhavda svenska värderingar inte skulle få påverka intervjufrågorna.

Kriterierna för deltagarna i fokusgruppsintervjuerna var att de skulle vara anställda på skolan som lärare. Rektorn var däremot inte med i någon fokusgrupp eftersom en chef eller rektor tillsammans med underordnade kan försvåra intervjun, vilket även Wibeck (2007) tar upp. Det är viktigt att deltagarna kan känna sig så bekväma som möjligt, därför hölls rektorn utanför. Enligt Wibeck är fyra till sex deltagare rimligt att ha med. Trots denna rekommendation intervjuades tre personer per fokusgrupp. Eftersom intervjun var på engelska skulle det vara svårt att hantera en större grupp. Ugandierna har dessutom ett annat uttal av sin engelska, vilket gjorde att det tog ett tag att förstå språket. Kulturella skillnader kan göra att samtalet tolkas olika av deltagarna. Det är då viktigt att lyssna och ställa frågor kring det som tas upp.

Fokusgruppsintervjuerna filmades för att kunna ses om igen. Videokameran var ett värdefullt hjälpmedel i studien. Den användes ofta vilket bidrog till att den blev en naturlig del under

vistelsen. Att använda sig av filmkamera för att dokumentera en fokusgruppsintervju, menar Wibeck (2007), är en bra metod för att skilja de olika talarna åt. I detta fall fanns dessutom språkliga svårigheter som underlättades med kamerans hjälp. Frågan är däremot hur filmningen påverkade deltagarna? Wibeck menar att det är helt oundvikligt att påverka de personer man intervjuar eller observerar. Så fort en datainsamling har med människor att göra kommer forskaren bara genom sin närvaro att påverka den information som samlas in. Det är därför viktigt att vara medveten om vilka konsekvenser olika slags utrustning eller sin egen närvaro kan ha. Wibeck menar vidare att människor ändå inte brukar ändra sitt sociala beteende hur som helst.

Tillförlitlighet, trovärdighet och etiska överväganden

I kvalitativa studier talar man sällan om validitet eller reliabilitet. Istället används begrepp som tillförlitlighet eller trovärdighet. Trovärdigheten i en kvalitativ intervju ligger bland annat i hur intervjuaren går till väga i sitt val av frågor. En av studiens frågeställningar var vad lärarna tänker kring resurser. För att inte påverka dem för mycket med egna tankar och värderingar valdes en grundfråga, "What do you need to teach?". Vi ansåg att följdfrågor kunde leda eller påverka svaren och möjligtvis göra studien mindre trovärdig. Därför höll vi oss passiva under intervjun och ställde endast följdfrågor när vi inte förstod eller ville ha ett förtydligande av någonting.

Forskarens första kontakt med fältet är ofta den så kallade "gatekeepern". Detta är en eller flera betydelsefulla personer som forskaren behöver för att komma in i den miljö hon vill studera (Kullberg, 2004; Hammersley & Atkinson, 1995). Pilhammar Andersson (1996) poängterar ytterligare att detta framförallt är viktigt i ett för forskaren nytt eller främmande område. Vår första gatekeeper var Mukisa³ som introducerade oss i den ugandiska kulturen. Valet av kontakten med skolan kunde däremot inte påverkas eftersom hierarki spelar en stor roll i Uganda, därför var det etiskt riktigt att alltid gå via rektorn i kontakt med lärare och elever. Rektorn blev således vår gatekeeper i skolan. Pilhammar Andersson påpekar det problematiska med att ha en ledare eller chef som gatekeeper då detta kan väcka misstankar bland övriga att forskaren skulle vara allierad och information på så sätt skulle kunna spridas. Eftersom hierarkin är så betydelsefull i Uganda kan detta ha påverkat studien. Det kan ha gjorts att lärarna inte agerat sanningsenligt och gett oss de svar på våra frågor som de antagit varit korrekta. Detta var inget vi kunde råda över eftersom situationen förmodligen skulle ha blivit värre ifall vi agerat tvärtemot de etiska reglerna. Vårt etnografiska tillvägagångssätt samt våra olika metoder enligt triangulering talar ändå för att vi kan se förbi detta. Att studien pågick under en så lång tid som tio veckor ser vi som en stor fördel.

Vi var från första dagen väldigt tydliga med att berätta vårt syfte och att vi under tiden skulle dokumentera med hjälp av filmkamera och stillbildskamera, vilket lärarna gav medgivande till att göra. Henriksson och Månsson (1996) tar upp dolda och öppna observationer som två olika vägar att gå. De dolda görs utan de observerades medvetenhet vilket reducerar risken att någon skulle göra sig till och inte uppträda som vanligt. Nackdelen är att det kan anses oetiskt. I denna studie fanns ingen anledning att dölja vår avsikt, varför en öppen observation valdes. Lärare och elever hölls däremot anonyma av etiska skäl.

Trots att etnografien fått kritik för att inte vara tillförlitlig, anser vi att den passar studien på grund av att landet och kulturen för oss är så annorlunda att vi annars inte skulle kunna få ett helhetsintryck och förstå samband, vilka är av betydelse för studien. För att stärka

---

³ Se presentation under rubriken *Om byn* på sida 3.

tillförlitligheten användes reflexivitet, vilket innebär att vi bland annat ställde mycket frågor. Vissa händelser tolkades utifrån egna föreställningar och värderingar. När lärarna sedan tillfrågades fick vi ta del av deras syn på händelsen och även bakomliggande orsaker vilket resulterade i mer insikt och en djupare förståelse. Liksom Fangen (2005) påpekar så är det också väldigt betydelsefullt att se tillbaka på fältanteckningar och filmmaterial för att ytterligare reflektera och få insikt i de olika händelserna. Att vi ställer våra olika metoder mot varandra i en triangulering innebär att studien blir mer tillförlitlig ifall olika data stämmer överrens med varandra.

Analys

Analysen inleddes genom att läsa igenom allt material, vilket bestod i utskrivna intervjuer och observationer samt fältanteckningar. Genom triangulering sammanställdes resultaten från de olika metoderna. Resultaten jämfördes för att få en så trovärdig bild som möjligt. Flera samband mellan intervjuerna och våra fältanteckningar framkom som länkades samman för att granskas vidare. Ganska snart urskiljdes tre kategorier som föll sig naturligt i studien. Dessa var den tidigare nämnda definitionen av ordet resurs, nämligen materiella, personella och miljömässiga resurser. De olika beståndsdelarna från det empiriska materialet har sedan sorterats in i dessa tre kategorier. Det som däremot framkom genom samtal och fokusgruppsintervjuer var att lärarna ofta talade om grundläggande behov som en förutsättning för lärande. Därför kompletterades kategorierna med ytterligare en som utgår från Maslows tankar kring behovshierarki⁴. Denna kategori kallas för grundläggande behov.

I analysen används ramfaktorteorin för att urskilja de olika ramarna som påverkar undervisningen. Resurserna och de grundläggande behoven ses som ramar, vilka förtydligades och hjälpte till att tolka processen, i detta fall undervisningen. Studien stannar vid reflektioner om arbetssätt och förhållningssätt och kan inte ge några resultat av processen eftersom den inte sträcker sig så långt.

---

⁴ Se beskrivning under rubriken *Motivationsteori* på sida 6.

Resultat och diskussion

Under analysen upptäcktes att resultat och diskussion är tätt sammankopplade vilket medförde en hopslagning av dessa till en rubrik. Utifrån ramfaktorteorin presenteras först de ramar som fokuserats på och sedan analyseras och diskuteras hur dessa påverkar processen, i detta fall undervisningen. Här framställs i berättande form de olika kategorierna utefter upplevelser, intervjuer och observationer samt görs en koppling mellan tidigare forskning och studiens resultat.

Ramar

Genom analysen har vi delat in resurserna i tre kategorier, materiella-, personella- och miljömässiga resurser, samt en fjärde vilken innehåller grundläggande behov som påverkar undervisningen.

Materiella resurser

På skolan finns en begränsad tillgång av läroböcker och handledningsplaner. Detta såg vi genom våra observationer och var även något som lärarna talade om. Lärarna anser att böcker och skrivmaterial är en viktig resurs i undervisningen och ställer sig frågan hur de ska kunna planera utan penna och papper. Hur ska också eleverna kunna komma ihåg vad som sagts under lektionen om de inte har möjlighet att anteckna? Ett sätt som lärarna bemöter detta problem på är att till exempel inom vissa ämnen sammanfatta grundläggande fakta på stora planscher som sätts upp på väggen för att eleverna lättare ska kunna lära sig. Fabrikstillverkade planscher föreställande till exempel transportmedel, växter, hygien och hälsa finns till förfogande på skolan. Dessa används för att förtydliga undervisningen. Det som för oss utmärkte sig mest när det gäller materiella resurser är lärarnas sätt att använda naturen som en materiell resurs. Under matematiklektioner används pinnar och stenar som hjälp vid addition och multiplikation. Eleverna får själva ta med eller hämta föremål från närområdet till att använda i sin egen inläring. Skolans ringklocka är en gammal bromstrumma som nu får tjäna som tidsvisare.

Eleverna undervisas även i hantverksarbete där de tillverkar leksaker och redskap med hjälp av naturmaterial. Några av dessa naturmaterial är bland annat bananfiber, speciella växter, skräp och lera. Lärarna tycker att det är viktigt med hantverksarbete och påpekar att de elever som misslyckas med studierna kan försörja sig genom att tillverka exempelvis korgar eller rep som går att sälja på marknaden. Lärarna menar att det är bra så att eleverna slipper hamna i den kriminella världen. Eleverna tillverkar också bollar och hopprep som de använder i gymnastiken. Linde (2000) tar i sin artikel upp att lärarna sällan förmedlar kunskap om överlevnad och försörjning. Han menar att det oftast handlar om att bara redogöra det som står i läroböckerna, utan att det har anknytning till det dagliga livet på landsbygden. Det vi kunde se var av det motsatta. Lärarna är mycket medvetna om att många av eleverna inte kommer ha möjlighet att studera vidare och då vill de ge dem en chans genom att lära eleverna hantverk att försörja sig på.

Ekonomi i skolan är väldigt begränsad. De får en viss summa varje termin av regeringen, som under vår vistelse var cirka 280 000 Ush⁵, som ska täcka alla utgifter. Rektorn är tvungen att sedan redovisa hur han använt pengarna. På den lista vi såg stod bland annat att de lagt 4000 Ush på att köpa in 8 bläckpennor åt lärarna och 50 000 Ush på terminsprov till de äldre eleverna. Regeringen vill att skolan ska servera barnen mat varje dag, vilket är omöjligt enligt

---

⁵ Aktuell valuta under vår studie var 1000 Ush = 4 Sek. Det innebär att 280 000 Ush blir ca 1100 Sek.

lärarna då ekonomin inte räcker till. Då är föräldrarna viktiga resurser som tillsammans samlar ihop majs till barnens lunch. Detta återkommer vi till i stycket om personella resurser.

Personella resurser

På skolan går 712 elever, 378 pojkar och 334 flickor. I klass ett är de 185 elever, medan antalet i de övriga klasserna ligger runt 80-90 elever. Elevantalet är något som UNESCO (2004) påpekar som en viktig faktor för undervisningens kvalitet. Små klasser är att föredra, men är sällsynt, vilket även Palme (1998) vittnar om i sin studie. På skolan arbetar 14 lärare och då är rektorn inräknad som också undervisar. Två av de anställda är kvinnor, den ena arbetar med skollunchen och den andra undervisar, men var under tiden vi gjorde vår studie mammaledig. Det låga antalet kvinnor på skolan var något vi reagerade på. Vi undrade varför de inte anställde fler kvinnor, varpå lärarna förklarade att de gärna ville eftersom kvinnor är mer omhändertagande och att flickorna behöver en kvinnlig förebild. Dock är det så att de flesta kvinnorna föder många barn, vilket gör att en kvinnlig lärare är borta under vissa perioder då hon tar hand om sitt barn. Detta gör att ingen kan ta hand om hennes klass under tiden. Alla lärare är upptagna med sitt eget och det finns inga möjligheter att exempelvis ta in en vikarie.

Vid analysen av våra fokusgruppsintervjuer kunde vi tydligt se att lärarna anser sin egen förberedelse och lektionsplanering vara mycket viktig för undervisningen. Utan den skulle verksamheten inte fungera. Till detta hör också att lärarna lägger stor vikt vid tiden. Att hålla sig inom lektionstiden är viktigt så att nästa lärare kan starta i tid. Eftersom de flesta inte har något armbandsur utan istället läser av solens position anser de att en ringklocka på skolan är av högsta vikt. Ringklockan ringer in på lektion och ut på rast. Själva klockan har vi placerat inom materiella resurser, men den som sköter ringklockan är en elev som man kallar för "timekeeper", vilken vi placerat in under personella resurser. Denna elev väljs ut av rektorn och kriterierna är att denne ska ha en klocka, kunna avläsa klockan samt vara en elev som sköter sig väl i skolan. Timekeepern passar in som personell resurs eftersom lärarna här tar hjälp av en elev för att utföra ett viktigt arbete. Att vara timekeeper innebär att ha ett hedersuppdrag och eftersom eleven behöver sköta sig väl i skolan kan vi se detta som en slags morot. Duktiga elever belönas och ger motivation till övriga elever att uppföra sig.

Under våra fokusgruppsintervjuer talar lärarna mycket om att de måste vara kreativa för att fånga elevernas uppmärksamhet. "This children come from different families. So to convince them that they are with you together you have to have some skills to convince them". Exempel på vad lärarna anser som kreativt var bland annat att berätta enkla historier, sånger och rim. Samma lärare fortsätter: "Simple activities for these learners to stimulate the brains...". Detta kunde vi i vissa fall återse i våra observationer. Särskilt en lärare använder sig av mycket sånger och lekar i sin undervisning. Ett annat exempel är från en engelsklektion i tvåan då barnen frågar varandra "What do you have"? Barnet som blir tillfrågat ska då visa upp vad läraren tilldelat honom/henne och säga exempelvis "I have a flower". Objekten har barnen tidigare hämtat utifrån och är bland annat en sten, en blomma, en boll och ett rep. Detta gör läraren för att lektionen ska bli mer konkret.

Vid ett tillfälle under en fokusgruppsintervju uttrycker sig en lärare såhär:

Teachers is not supposed to talk alone. So it's the discussion between teacher and pupils. [...] You should not dominate a lesson alone. So you teach and talk and then give them time to talk. So you can find the areas you don't know. Also give them assignments and tell them to sit in groups. They discuss and write their finding's. [...] And from there you can find the areas where they are low. Then you can add from there.

Vid ett annat tillfälle återkommer samtalet om att använda sig av diskussioner i undervisningen men detta var inget vi såg under våra observationer. Däremot kunde läraren ställa frågor i direkt anslutning till det han sa för att påkalla elevernas uppmärksamhet. Palme (1998) uppmärksammar detta fenomen då läraren talar och eleverna upprepar eller fyller i och menar att det är ett funktionellt arbetssätt som tillåter undervisning att fortgå även när de mest grundläggande villkoren för lärande saknas.

Under en fokusgrupp berättar lärarna att disciplin och moral är viktiga egenskaper hos ett barn. Utan disciplin spelar det ingen roll om man är smart, inlärningsförmågan blir ändå nedsatt. De berättar också att det bland annat är lärarna som lär barnen disciplin och förklarar: "We are their examples, models. So they copy from us. [...] if a child see you on Sunday going to church, they say, it's good to go to church. If the teacher have gone, then they also go". En lärare säger då: "A stubborn teacher makes a stubborn class", och så skrattar de.

Genom samtal och intervjuer med lärarna fick vi reda på att personer i närområdet spelar en stor roll i undervisningen. De anser att en positiv attityd från byn är viktigt men påpekar också att det är svårt att tillfredsställa byborna då de flesta är utbildade och endast kritiserar lärarna, istället för att uppmuntra det arbete de faktiskt utför. Föräldrar bidrar med skrivmaterial och skoluniform till sitt barn. Det är även föräldrarna som tillsammans hjälpts åt att bygga upp vissa skolbyggnader och tack vare att varje förälder bidrar med en påse majs, kan skolan mala ner alltihop till majsmjöl så att barnen får skollunch. Skolan tar också hjälp av andra utomstående. Om de till exempel undervisar om något specifikt så kan någon mer kunnig inom området komma och tala om detta. Det kan till exempel vara ledare för olika folkgrupper, specialister inom olika områden eller något liknande. Barnen lär sig som tidigare nämnt också handarbete i skolan. Till detta behöver de lokalt material såsom bananfiber, lera och olika växter. Dessa kan man inte bara gå och plocka utan behöver ägarens tillstånd. Ibland är det föräldrarna och ibland bybor som bidrar med dessa material.

Det vi såg under vår studie var att lärarna uppmuntrar duktiga elever och ger dem mycket beröm för att motivera andra elever att uppföra sig likadant. På så vis ser de dessa elever som en resurs och ger ofta en duktig elev i varje klass uppdraget att vara klassansvarig. Denna elev fungerar som en hjälp för läraren och är även den som håller reda på klassen då ingen lärare är i närheten.

Miljömässiga resurser

Det vi fann under denna kategori var att klassrummet spelar stor roll. Lärarna i båda fokusgruppsintervjuerna talar om vikten av ett attraktivt klassrum, såväl stolar och bord för komfortens skull samt svarta tavlan för illustrationer och demonstrationer är viktiga. Just att göra skolan attraktiv är något som lärarna arbetar mycket med. De har med målarfärg skrivit på ytterväggarna olika varningar för HIV/aids, enkla meningar på engelska och geometriska figurer. En av lärarna tar upp uttrycket "incidental learning" och menar att eleverna lär sig även när inte lärarna är där. Det som finns runt omkring dem påverkar och de tar till sig budskapen som finns i deras närhet.

Skolan består av fem stora byggnader varav en inte är färdigbyggd och används endast för odling av majs. Två av byggnaderna är sponsrade av regeringen och är gjorda i betong med stora fönster med galler vilket gör att salarna håller en behaglig temperatur. De har också en låsbar dörr i plåt som gör att lärarna kan låsa in material och inredning utan att riskera att få dem stulna. Dessa salar skulle dessutom vara möblerade men under vår vistelse hade möblerna ännu ej kommit. Två av sju klassrum saknade därmed bord och stolar. I ett av dem

fanns några brädor att sitta på. Till de andra två byggnaderna har föräldrarna bidragit med pengar, material och arbetskraft för att få en skola till sina barn. De är gjorda av tegel och jordstampat golv. Lärarna berättar att när skolan är med i vissa evenemang runt sport eller musik planterar de blommor på skolgården för att göra skolan mer attraktiv. Det är eleverna själva som håller lokalerna och skolområdet rent och fint. På området finns en stor gräsplan där eleverna brukar spela fotboll på raster och fritid.

Skola 2000 tar upp den fysiska miljön i svenska skolor (Forsberg, 2000). Här ses bland annat buller som ett stort problem. Något vi reagerade på under vår studie var att de nya byggnaderna i skolan förstärkte alla ljud på ett ekande sätt som ibland blev öronbedövande. På grund av det stora elevantalet är klassrummen ofta överfulla vilket gör det till en påfrestande miljö både för elever och för lärare. Klassrummen med jordstampat golv var bättre ur ljudsynpunkt då marken dämpade ljudnivån. Något som däremot imponerade på oss var elevernas förmåga att vara tysta när läraren talade. Ljudvolymen var däremot ingenting som lärarna tog upp som ett problem. Kanske var det på grund av vår invanda skolkultur som vi reagerade på detta.

På skolan finns två stora vattenbehållare som skulle kunna utgöra stora resurser, men de är trasiga så vatten läcker ur. Eleverna får därför hämta vatten en bit bort till matlagningen. Områdena runt omkring skolan består av odlingsmark som skolan nyttjar. De har sin egen skolträdgård där de odlar potatis, majs, bönor, passionsfrukt och andra frukter. Det är eleverna som sköter trädgården men den är inte tillräckligt stor för att ge mat åt eleverna utan räcker endast till lärarna. I anslutning till skolan finns bostäder som lärarna kan hyra. De är så kallade lärarbostäder och är enkla små hus som rymmer en eller flera lärare. Detta är inte en möjlighet för alla eftersom många vanligtvis har ytterligare en bostad och måste då betala två hyror. I anslutning till lektionsbyggnaderna finns ett lärarrum som är gjort av lerväggar och halmtak. På skolområdet finns även toaletter till lärare och elever.

Lärarrummet ses som ett utrymme för vila. Det är skugga och svalt och endast till för lärarna. Att ge utrymme till vila och avkoppling är viktigt menar Forsberg (2000). Vi behöver alla tid att koppla av och reflektera, både lärare och elever. Det är nödvändigt för lärandet att den egna tanken får möjlighet att utvecklas. Att utnyttja detta rum var upp till lärarna själva och ofta satt de istället under ett träd och rättade under lediga tider.

Grundläggande behov

De resurser som lärarna ansåg som viktiga men som vi inte kunde placera in i våra tidigare kategorier stämde bättre överrens med Maslows motivationsteori. De två första grundläggande behoven, fysiska behov och trygghetsbehov, var de som tydligast framkom i vårt empiriska material.

Genom våra samtal och intervjuer med lärarna framkom de fysiska behoven som viktiga resurser. Bristen på mat är ett återkommande samtalsämne. En lärare säger: "Teacher also need lunch at school, talking takes a lot of calories. [...] A pupil can not pick [up] a lesson when he's hungry. So food is necessary". Skollunchen till eleverna består av en välling gjord av majsmjöl och vatten. Detta menar lärarna är långt ifrån vad eleverna kan klara en skoldag på. Samtidigt är de ändå privilegierade genom att kunna ge eleverna lunch överhuvudtaget, eftersom skolans budget inte täcker de kostnaderna. Det är som nämnts tidigare föräldrarna som samlat ihop majsen. Även lärarna får lunch tack vare skolträdgården, men ibland kan det dröja länge innan maten är klar och vissa perioder kan skörden vara dålig.

Något som ofta kom på tal i diskussioner var lärarnas orimligt låga löner. Varje månad får de ut cirka 200 000 Ugandiska shilling⁶ som enligt lärarna knappt täcker kostnaderna för boende och mat. De berättar att de ofta är tvungna att låna från släktingar och vänner, dels för den låga summa de får men även på grund av att lönerna ofta försenas. Detta är något som UNESCO (2005) har uppmärksammat då de menar att många lärare i Afrika lever på existensminimum. I en av fokusgruppsintervjuerna tar lärarna upp problemet med att ta sig till och från skolan. Det finns inte tillräckligt många lärarbostäder, och alla har heller inte råd, vilket gör att de flesta bor långt ifrån skolan och måste cykla långa sträckor varje dag. En av lärarna berättade för oss att han har två och en halv timmas resväg med cykel enkel väg. Detta kombinerat med brist på mat gör att motivationen försämras. Maslow (1987) menar enligt sin motivationsteori att det är svårt att tänka på något annat än mat när de fysiska behoven inte är tillfredställda. Att undervisa kräver mycket energi och lärarna menar att man inte kan förvänta sig att någon ska kunna prestera något när man är trött, hungrig och utmattad.

Familjens ekonomi spelar stor roll för barnets förutsättningar i skolan. Det är föräldrarna som köper böcker, pennor och skoluniform till barnet. Lärarna ser tydligt att de elever som kommer utan böcker och pennor har mycket svårt att hänga med i undervisningen. Föräldrarna ska också se till att barnet får mat och känner sig trygg i hemmet. Lärarna berättar att vissa elever har problem hemma. "You never know, they might have had domestical violence, maybe the two parents fought last night. You find that that child didn't have enough sleep. [...] that also affects that the child's learning very well". Familjen är också en given resurs när det kommer till att ta hand om barnet. Lärarna berättar att moderns roll är att leta efter mat, laga mat, tvätta kläder och städa, medan faderns roll är att tjäna ihop pengar, ansvara för ekonomin och stötta barnets lärande. Jonsson (2001) menar att familjens ekonomi påverkar barnets lärande då brist på pedagogiska leksaker och böcker kan ha begränsande effekt. Det vi såg var att barn från familjer med lägre ekonomi inte har skrivböcker eller pennor, och det försvårar lärandet eftersom skolans pedagogik kräver egna anteckningar. De barn som inte kan följa med blir delvis uteslutna och hamnar på så vis efter. Jonsson poängterar också att skolverksamheten kan vara en resurs inför framtiden. Många föräldrar och barn i Uganda ser inte den kopplingen, eftersom att skörda sockerrör och sälja kaffebönor ger pengar direkt. Lärarna måste övertyga föräldrarna om att utbildning lönar sig i slutändan.

Något vi tidigt upptäckte var att många men inte alla elever har skoluniform. Eftersom detta är mycket ovanligt i Sverige började vi att med varandra ifrågasätta behovet av detta. Varför måste föräldrarna lägga pengar på uniformer när de istället kan lägga dem på mat och skrivmaterial åt barnen? Vi valde att, på ett av mötena med lärarna, ta upp frågan: *Varför har eleverna skoluniform?* De berättar då att det ger skolan en status. Många föräldrar måste övertygas om att skolan gör nytta för barnen och uniformer hjälper till vid den övertygelsen. Det anses vara en mer seriös och framgångsrik skola om den har en viss klädkod. En lärare berättar att gemensam klädsel för skolan förhindrar att eleverna ställer till med problem eftersom alla kan känna igen klädseln och rapportera till skolan eller ta reda på vem som misskött sig. Eleverna är ofta stolta över sin tillhörighet och vill inte kopplas till dåligt beteende. En annan aspekt är att flickor med uniform visar att de tar utbildning på allvar och inte är tillgängliga för giftermål. Lärarna berättar att många flickor blir bortförda av män från städerna och bär de vanliga kläder är det ofta ingen som reagerar, medan en skoluniform väcker uppmärksamhet och gör att folk runt omkring ifrågasätter varför flickan följer med mannen och kan förhindra bortförandet. Lärarna tog också upp problematiken med de barn

---

⁶ Aktuell valuta under vår studie var 1000 Ush = 4 Sek. Det innebär att 200 000 Ush blir 800 Sek.

som saknar en ordentlig skoluniform. De menar att barnet känner sig annorlunda än de andra och på så vis hamnar utanför.

I skolan är det viktigt med hygien och god hälsa. Under våra observationer kunde vi se hur lärare inspekterade hur rena elevernas fötter var och hur de gemensamt borstade tänderna med grenar från skolans buskar. Lärarna menar att det är viktigt att upplysa eleverna om hygien så att de kan visa upp ett gott exempel hemma. De avslutar ofta dagen med att ge uppmaningar som: "Kom i god tid i morgon till skolan, borsta era tänder, kamma ert hår och respektera era föräldrar".

Lärarna påpekade vikten av att föräldrarna låter sina barn vara med i aktiviteter och träffa nya vänner. Det är bra för barnen att tillhöra någon grupp och utvecklas tillsammans, på så sätt kan de få idéer från varandra. Det kan exempelvis röra sig om olika bollaktiviteter eller sång och dans. En annan aktivitet är den som sker i kyrkan. En stor del i ugandiernas liv är deras religion. I byn är de flesta katoliker, protestanter eller muslimer. Lärarna anser att det är i kyrkan barnen lär sig sin grundläggande moral, disciplin och respekt för sina föräldrar och vuxna. En lärare säger: "It develops the attitude, fearing God. Because the fear of God is the beginning of learning". Därifrån kan lärarna bygga på kunskapen. Kyrkan kan också vara till hjälp för att få svar på vissa frågor i samhällskunskapen som handlar om religion.

Process

De ramar vi tidigare presenterat påverkar processen, som i detta fall är undervisningen. Vi vill här ge en bild av hur lärarna i vår studie löser undervisningssituationer med fokus på resurser.

Det talas ofta om behaviorismen som något negativt och gammalmodigt. Vi ser förmedlingspedagogiken som ett resultat av ett behavioristiskt synsätt, vilket innebär att man ser barnet som ett oskrivet blad som ska fyllas med kunskap. Ett resultat av de ramar som vi redovisat tidigare är att förmedlingspedagogik är den undervisningsstrategi som främst används på skolan. Under våra deltagande observationer var det vanligast förekommande att lärarna först har en övergripande introduktion av lektionens ämne, därefter skriver de en sammanfattande text på tavlan samt ett antal frågor. Eleverna svarar på frågorna i sina skrivböcker och får sedan svaren rättade av läraren. Detta stämmer överens med Granbergs (2004) modell av förmedlingspedagogik och även Lindes (2000) och Palmes (1998) beskrivningar av den östafrikanska undervisningen. Lärarna kommenterade också att eleverna kommer som tomma blad när de börjar skolan och att det är viktigt att de lär sig de första åren är korrekt för att de ska kunna tillägna sig kunskap längre fram. Har de lärt sig fel så är det väldigt svårt att lära om. Detta ser vi som ett behavioristiskt synsätt.

Palme (1998) menar utifrån sin studie att lärarna använder ett ritualiserat arbetssätt för att klara av den omöjliga uppgift de ställs inför. En påtagligt svår uppgift är bland annat att själv ha hand om upp till 100 elever. Efter vår vistelse inser vi att förmedlingspedagogik kanske är den bästa formen för lärarna just nu, på grund av de ramar som finns. Granberg (2004) menar att förmedlingspedagogikens styrka är att kunna nå ut till många på en och samma gång, vilket är vad lärarna behöver. Han menar också att en kombination av förmedlingspedagogik och progressiv pedagogik är att föredra för att uppfylla kraven på en god undervisning.

Vi fick däremot under våra fokusgruppsintervjuer och dagliga samtal ta del av andra tankar och visioner som lärarna har. De uttryckte bland annat en önskan om att se alla elever. En lärare berättade att han är noga med att lära sig namnen på alla eleverna, trots det stora antalet, så att de känner sig sedda. Trots att lärarna flera gånger påpekade att rättningen tar allt för

lång tid menar de ändå att det är en viktig del för att eleverna ska känna sig bekräftade. Lärarna anser att det är ett sorts privilegium att bli rättad av en lärare. Palme (1998) ser helt annorlunda på rättningen. Han menar att den inte är individualiserad utan endast mekanisk. Kanske kan det vara så att vi utomstående ser det så, men ingen vet hur eleverna faktiskt upplever rättningen.

Som stöd i sin undervisning använder lärarna material från naturen. Detta för att göra undervisningen mer konkret. Som tidigare nämnts tar eleverna hjälp av pinnar och stenar under matematiklektionerna. Lärarna berättar att under första året som eleverna går i skolan tränar de skrivriktning och bokstäver i sanden. Detta gör de för att spara skrivsidor i elevernas böcker. Lärarna menar att skrivövningarna och hantverksarbetena tränar elevernas finmotorik. Lärarna lyfter även sånger, rim och enkla lekar som viktiga medel för att fånga elevernas uppmärksamhet. Vissa sånger innehåller olika budskap eller historiska händelser, exempelvis slavhandeln.

Även om förmedlingspedagogik är den dominerande undervisningsstrategin så har lärarna tankar om en annan strategi. Andra exempel på detta är grupparbete som lärometod. Lärarna berättade i fokusgrupperna om att det i vissa ämnen inte behövs böcker eller kriterier utan bara diskussioner i smågrupper. Ett av citaten i avsnittet om personella resurser vittnar om tankegångar som sträcker sig utanför de ramar som de befinner sig inom. Det vi har sett är att ramarna påverkar undervisningen på så vis att utrymme till förändringar är mycket svåra med deras begränsade förutsättningar. Lärares möjlighet att förändra sin pedagogik eller utveckla den styrs till stor del av bland annat ekonomisk stöttning. De har en vilja att förändra, men ser det som att den inte räcker till.

Slutdiskussion

Som en slutdiskussion presenteras egna tankar kring val av metod, studiens resultat, funderingar och slutsatser. Avslutningsvis ges tips till vidare forskning.

Valet av metod var för oss ganska given. Att använda flera metoder berikade vårt empiriska material. Med hjälp av teknisk utrustning fick vi ett mer detaljrikt resultat. Problemet däremot med att använda teknisk utrustning var för vår del den begränsade elförsörjningen. Till vår fördel hade familjen en elgenerator som startades ibland, vilket underlättade för oss så att vi kunde ladda våra kameror och dylikt.

För att få svar på våra tre frågeställningar behövde vi använda oss av både observation och intervju, men hade det räckt? Om vi tänker oss att vår studie hade utspelat sig under två veckor då vi sov på hotell, observerade, intervjuade och sedan åkte hem, hade då uppsatsen sett likadan ut? Förmodligen inte. Vi ser en stor tillgång i det etnografiska tillvägagångssättet där så mycket har betydelse. Att vi hade dagliga samtal med lärarna, bodde och tillbringade all vår tid i byn tillsammans med de människor som bor där, har resulterat i en helt annan förståelse för deras kultur och förutsättningar. Det är svårt att tänka sig en annan metod som skulle kunna fungera lika bra, just därför att landet och kulturen är så annorlunda än vad vi är vana vid. Vi anser oss därför väldigt nöjda med vårt val av metod och menar att den är en av uppsatsens styrkor. Ramfaktorteorin är relevant för vår studie, eftersom den gör det möjligt för oss att strukturera upp de olika faktorer vi kommer i kontakt med så att vi kan utforska sambandet mellan dem. Det hjälper oss också att se och förstå hur de yttre faktorerna påverkar processen.

Något som självklart varit en grund till studien är vårt intresse för resurser. När man lever i ett i-land som Sverige vänjer man sig fort vid det stora utbudet av resurser i olika former. Inom skolans värld finns det mesta från pärlor till klassmorfar. Vi tar för givet att alla elever ska ha en egen mattebok och att gymnasalens golv rengörs varje dag. Om kopieringsmaskinen går sönder är det dagens irritationsämne i lärarrummet. Vad krävs egentligen för att undervisa? I läroplanerna finns riktlinjer och bestämmelser för hur vi som lärare ska arbeta och bemöta eleverna, men det står inte med vilka medel. Vem bestämmer det? Vad skulle vi göra om inte matteboken fanns? Om vi tvingades lämna bort alla kriter, färgglada papper, limstift och flörtkulor, hur skulle vi då påskpynta, göra raketer och lära oss om färgerna? Låter vi resurserna styra oss? Och vad innebär det för undervisningen?

Vår uppfattning är att många lärare omedvetet eller medvetet låter sig styras av de resurser som finns tillgängliga. Man använder såklart det man har tillgång till, men om alla tillgångar tas ifrån en så måste man vara kreativ och hitta nya lösningar. Det skulle nog vara nyttigt för lärare att testa sin kreativitet och fantasi då och då för att inte glömma bort den. Det vi lärt oss av vår resa och studie är att inte begränsa sig av resurser. Allt går att lösa, om än inte precis så som det var tänkt från början, men kanske i en enklare variant. Var inte rädd för att ta hjälp av föräldrar och närmiljön. Visst skulle undervisningen bli så mycket mer lustfylld av ett besök från någon som kan berätta om sitt speciella expertområde?

Enligt Lpo 94 (2006) ska skolan främja förståelse för andra kulturer. Det är viktigt att alla som arbetar i skolan utvecklar en förmåga att leva sig in i andra människors villkor och värderingar. Lundberg (1991) förtydligar att det inte bara finns *en* interkulturell kompetens och att vi alla har olika utgångspunkter. Han menar också att det är viktigt att inte fastna i teoretisk undervisning kring interkulturalitet, utan att även träna praktisk förmåga att

handskas med interkulturella möten. Det är skolans ansvar att medverka till denna förståelse och därför hoppas vi att med denna uppsats bidra med en inblick i hur lärare i Uganda löser sin undervisning utifrån sina förutsättningar och även vilka utmaningar de ställs inför.

Den extremt svåra balansgången vi ständigt mötte var att å ena sidan inte go native och helt se allting från ugandiernas synvinkel, men å andra sidan fick vi inte låta våra svenska värderingar påverka oss. Det var ändå viktigt för vår studie och vår utveckling att vi gick åt båda hållen för att få syn på kontrasterna. Vet man inte vad blå och röd är kan man inte komma fram till vad lila är. Vi kan dock känna nu i efterhand att vi hade lätt för att go native, just för att vi levde där så länge att vi verkligen förstod deras dilemma och kanske blev påverkade av deras begränsningar. Något som vi ändå kan känna att lärarna borde prova lite oftare är att ha gemensamma möten för att utvärdera och reflektera. Detta är något som vi svenskar förespråkar och i detta fall tror vi att det skulle underlätta deras arbete om de hjälptes åt lite mer. Många frågor som lärarna själva lyfte när vi hade våra fredagsmöten var oerhört viktiga frågor som vi undrar om de annars hade berört. De är vana att arbeta självständigt men det behöver inte innebära att man inte kan diskutera med varandra för att få tips och idéer till sin undervisning. Den känslan av att veta att ett lärarteam finns bakom och bredvid en kan stärka och underlätta vid förändring.

Lärarnas sätt att arbeta stämmer inte helt överrens med deras sätt att tänka. Men är det bra eller dåligt att de är medvetna om ”bättre sätt”? Vi anser att medvetenhet är bra på grund av att det då är lättare att vara öppen för förändringar. Förmedlingspedagogiken är förmodligen det bästa alternativet just nu på grund av de ramor som finns. Skulle de kunna göra på något annat sätt? Om ramorna vore annorlunda med exempelvis färre elever och ordentlig lunch, kanske det skulle fungera med en annan undervisningsstrategi. Vi vet inte bakgrunden till allt, och kan inte tänka oss en undervisning utan en massa resurser, så våra lösningar blir förmodligen orimliga utan mer resurser.

Vi är fascinerade av lärarnas sätt att finna lösningar i undervisningen. Vid flera tillfällen såg vi eleverna sitta med pinnar och stenar vid matematiklektioner som ett hjälpmedel. Lärarna använder sig av konkreta lösningar från naturen för att närma sig den undervisning de vill ha. Vi är också imponerade av lärarnas oerhörda entusiasm och vilja att utveckla skolan. Det är otroligt hur långt man kan komma med enbart viljestyrka, luft och kärlek.

Vi tänkte avsluta uppsatsen med det vi började den med, nämligen titeln. Under en frågestund i klass tre räcker en pojke upp handen, reser sig och frågar; ”Here in Uganda we have parents, do you have parents in Sweden too?” Innan vi hinner svara fliker läraren in; ”Off course they have parents, they do not fall down from the sky!” Tänk att trots att vi lever på samma jordklot och har gjort det i så många tusen år ändå inte vet och förstår allt om varandra. Landsbygden i Uganda är fortfarande ganska isolerad på så sätt att få har möjligheten att resa. Avsaknaden av tv och tidningar gör att byn är ganska avskärmad från den yttre världen, vilket kanske är både på gott och ont. Vi här i Sverige är ständigt matade med information samtidigt som vi reser en hel del. Kanske är det så att vi tror oss veta mer än vi verkligen gör. I Uganda blev vi bemötta med en stor förundran och nyfikenhet över världen och mötet med en annan kultur, vilket vi ser som en otrolig tillgång. Nyfikenhet anser vi är grunden till kunskapsinhämtande. Är man inte nyfiken så får man aldrig reda på något.

Förslag till fortsatt forskning

Vi vill gärna uppmuntra till vidare forskning och tänker dela med oss av några områden som ytterligare intresserade oss och som vi ser möjlighet att gå djupare in på.

Något som Linde (2000) och Palme (1998) tog upp i sina artiklar var hur viktigt språket, modersmålet, är i undervisningen. Det är svårt för eleverna att lära sig något om de inte ens kan sitt modersmål ordentligt. I Uganda har man gått från att ha undervisningen helt på engelska till att istället ha det på modersmålet men med lektioner i engelska redan från första klass. I de högre skolåren övergår undervisningen mer till engelska för att förbereda inför högre studier. Vi undrar hur mycket eleverna ändå förstår när engelska talas? Språkets påverkan på utbildningen är en intressant fråga anser vi.

En annan frågeställning som berörde oss mycket var skolans betydelse i byn. Lärarna arbetar hårt för att folket på landsbygden ska förstå vikten av utbildning. Många flickor gifter sig och blir med barn redan i primärskolan. Det höga barnafödandet ser lärarna som en orsak till fortsatt fattigdom i landet och anser därför att det är av stor vikt att utbilda framförallt flickorna. Det skulle innebära att kvinnan är äldre innan hon föder sitt första barn och förhoppningsvis då också har en bättre ekonomi vilket gör att hon inte känner sig tvungen att föda så många barn. En stor andel pojkar hoppar också av skolan och satsar på att skörda sockerrör. De flesta har svårt att förstå varför man ska gå så många år i skolan och få inkomst sedan, när man kan få pengar direkt när man skördar sockerrör. Palme (1998) tar också upp detta och lyfter frågeställningen om vad som händer efter skolan. Han menar att det är svårt att kombinera en karriär genom utbildning och samtidigt finnas kvar i sin familj och tradition. Hur ska lärarna göra för att få byborna att förstå vikten av utbildning? Vad händer när utbildningen är klar och vad finns det för möjligheter?

Under vår studie kom vi i kontakt med lärarnas handledningbok, syllabus, där undervisningen termin för termin finns beskriven. De utgår från den när de gör sin planering. Något som vi inte fick möjlighet att titta närmare på var code of conduct där mer grundläggande mål och riktlinjer ska finnas beskriva. Nu i efterhand funderar vi mycket på vilken påverkan dessa texter har, och kanske speciellt i landsbygdsskolan. Hur efterföljs dessa riktlinjer och hur utvärderas dem? Vem är det som bestämmer?

Referenser

- Alvesson, Mats & Sköldbberg, Kaj (1994) *Tolkning och reflektion – Vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod*. Lund: Studentlitteratur.
- Bergqvist, Kerstin (2001) Skolarbete som interaktion. I Lindblad, Sverker & Sahlström, Fritjof (red.) *Interaktion i pedagogiska sammanhang*. Stockholm: Liber.
- Dewey, John (2005) *Demokrati och utbildning*. Göteborg: Daidalos.
- Fangen, Katrine (2005) *Deltagande observation*. Malmö: Liber ekonomi.
- Forsberg, Eva (2000) *Elevinflytandets många ansikten*. Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis.
- Granberg, Otto (2004) *Lära eller läras – Om kompetens och utbildningsplanering i arbetslivet*. Lund: Studentlitteratur.
- Gustafsson, Christina (1994) Antalet utvärderingsmöjligheter är oändligt... I Gustafsson, Christina och Selander, Staffan (red.) *Ramfaktorteoretiskt tänkande – Pedagogiska perspektiv: En vänbok till Urban Dahllöf*. Uppsala: Uppsala universitet/Pedagogiska institutionen.
- Hammersley, Martyn and Atkinson, Paul (1995) (2nd ed.) *Ethnography. Principles in Practice*. London: Routhledge.
- Henriksson, Benny & Månsson, Sven-Axel (1996) Deltagande observation. I Svensson & Starrin (red.) *Kvalitativa studier i teori och praktik*. Lund: Studentlitteratur.
- Illeris, Knud (2001) *Lärande i mötet mellan Piaget, Freud och Marx*. Lund: Studentlitteratur.
- Jonsson, Jan O. (2001) Ekonomiska och materiella resurser. I SOU 2001:55 *Barns och ungdomars välfärd*. Stockholm: Socialdepartementet .
- Klerfelt, Anna (1999) Fritidshem och skola: Olika miljöer för lärande. I Carlgren, Ingrid (red.) *Miljöer för lärande*. Lund: Studentlitteratur.
- Kullberg, Birgitta (2004) *Etnografi i klassrummet*. Lund: Studentlitteratur.
- Liljestrand, Johan (2007) Elevcentrerade undervisningsfilosofier som pedagogisk paradox. *Utbildning och Demokrati 2007, Vol 16, (nr 3), s 37-52*.
- Linde, Göran (2000) Avkolonisering och utbildning i Östafrika. *Pedagogisk Forskning i Sverige 2000, Årg 5 (nr 3), s 193-213*.
- Lpo 94 (2006) *Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet : Lpo 94*. Stockholm: Fritzes.
- Lundberg, Per (1991). *Utbildning och träning för interkulturell kommunikativ kompetens*. Doktorsavhandling. Lund: Studentlitteratur.
- Lundgren, Ulf P. (1994) Om begränsningarnas möjligheter. I Gustafsson, Christina och Selander, Staffan (red.) *Ramfaktorteoretiskt tänkande – Pedagogiska perspektiv : En vänbok till Urban Dahllöf*. Uppsala: Uppsala universitet/Pedagogiska institutionen.
- Lundgren, Ulf P. (red.) (1996) *Pedagogisk uppslagsbok – Från A till Ö utan pekpinnar*. Stockholm: Informationsförlaget.
- Maltén, Arne (2003) *Att undervisa – En mångfasetterad utmaning*. Lund: Studentlitteratur.
- Maslow, Abraham H (1987) (3rd ed.) *Motivation and personality*. New York: Harper & Row.

- Obert, Christina & Forsell, Monica (2000) *Fokusgrupp: Ett enkelt sätt att mäta kvalitet*. Höganäs: Kommunlitteratur AB.
- Palme, Mikael (1998) Skolläraren, skolkulturen och det lokala samhället på den moçambikiska landsbygden. *Pedagogisk Forskning i Sverige 1998*, Årg 3 (nr 4), s 241-262.
- Pilhammar Andersson, Ewa (1996) *Etnografi i det vårdpedagogiska fältet – En jakt efter ledtrådar*. Lund: Studentlitteratur.
- Resurs (2009). I *Nationalencyklopedin*. Tillgänglig 17 september, 2009, via <http://www.ne.se>
- Selander, Staffan (1994) Pedagogiska texter och konstituering av mening eller Pedagogikens kinesiska askar. I Gustafsson, Christina och Selander, Staffan (red.) *Ramfaktorteoretiskt tänkande – Pedagogiska perspektiv : En vänbok till Urban Dahllöf*. Uppsala: Uppsala universitet/Pedagogiska institutionen.
- SFS 1994:1194. *Grundskoleförordning*. Stockholm: Riksdagen.
- Spectrum guide to Uganda* (3rd ed.). (2007). Nairobi: Camerapix publisher.
- Säljö, Roger (2000) *Lärande i praktiken: Ett sociokulturellt perspektiv*. Stockholm: Prisma.
- Tiller, Tom (1999) *Det didaktiska mötet*. Lund: Studentlitteratur.
- Trageton, Arne (2005) *Att skriva sig till läsning – IKT i förskoleklass och skola*. Stockholm: Liber.
- UNESCO *Education for all: The quality imperative*. (2004). Paris: UNESCO.
- UNESCO *Overcoming inequality: Why governance matters*. (2008). Paris: UNESCO.
- Wehner – Godée, Christina (2006) *Att fånga lärandet – Pedagogisk dokumentation med hjälp av olika medier*. Stockholm: Liber.
- Wibeck, Viktoria (2007) *Fokusgrupper: Om fokuserande gruppintervjuer som undersökningsmetod*. Poland: Pozkal.
- Östberg, Viveca (2001) Vardagen i skolan: Arbetsmiljö, vänner och mobbning. I SOU 2001:55 *Barns och ungdomars välfärd*. Stockholm: Socialdepartementet.

Bilaga – bilder från skolan

Skolområdet

Lektion

Lärarrummet

Skolgården

En av de nya byggnaderna

Samling på fotbollsplanen

Dokumentering

Gymnastik

**Högskolan Väst
Institutionen för individ och samhälle
461 86 Trollhättan
Tel 0520-22 30 00 Fax 0520-22 30 99
www.hv.se**